

Лазаренко С.В.

Особливості ознайомлення інофонів з гіпертекстовою зв'язністю газетного тексту під час викладання української мови

Лазаренко Світлана В'ячеславівна, кандидат філологічних наук, доцент
Завідувач кафедри загальних дисциплін та мовної підготовки іноземних громадян
Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського, м. Одеса, Україна

Анотація. У статті висвітлена специфіка гіпертекстової зв'язності газетного тексту, описані види і форми її реалізації, а також схарактеризовані деякі прийоми роботи з ними під час викладання української мови інофонам.

Ключові слова: гіпертекстова зв'язність, інофон, мовна підготовка

Вступ і аналіз останніх досліджень. Роль газетного тексту в процесі викладання української мови як іноземної неодноразово була предметом лінгвістичних і педагогічних досліджень. Здебільшого вчені актуалізують увагу на вивченні таких аспектів: 1) роль газетного тексту в процесі формування лінгвокультурної, соціокультурної компетенції іноземців (А.М. Васильєва, І.П. Лисакова, Т.М. Матвєєва, М.М. Орлова); 2) роль газетного тексту в процесі формування вмінь і навичок реферування (І.В. Алещанова, Л. М. Бурдоленко, Н.О. Фролова, О.В. Орлова); 3) жанрово-стилістичний аспект вивчення газетного тексту (М.К. Барманкулов, Г.Я. Солганик, Г.О. Вінокур, В.Г. Костомаров, Л.М. Майданова, В.Д. Пельт). На нашу думку, особливого значення газетний текст набуває під час ознайомлення іноземців з текстовими категоріями (основний етап навчання мові), зокрема з категорією зв'язності, адже в газетному тексті ця категорія має особливий характер, особливі форми реалізації та репрезентації, що ще не було предметом детального наукового вивчення. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю розкрити специфіку категорії зв'язності в газетному тексті, вивчити форми її реалізації та схарактеризувати основні прийоми роботи з ними під час викладання української мови інофонам.

За своїми структурно-семантичними ознаками газетний текст відрізняється від звичайного лінійного тексту (маємо на увазі традиційне визначення тексту, яке запропонував І. Гальперін). Вважаємо, що газетний текст доцільніше кваліфікувати як гіпертекст – нелінійно організовану, відкритую для поповнення сукупність семантично (тема, ідея, модальність тощо) і / або структурно (композиція, особливості синтаксичної організації тощо) взаємопов'язаних текстів, що перебувають у різноманітних взаємовідносинах, які реципієнт встановлює самостійно і в довільно обраній послідовності. Гіпертекстовий характер газетного тексту зумовлює особливі види зв'язності в ньому. Зв'язність у газетному тексті реалізована двома основними видами: внутрішньотекстовою зв'язністю – зв'язністю всередині тексту між його компонентами (у межах цього виду виокремлюємо два підвиди: міжфразну зв'язність – зв'язність між реченнями, надфразними єдностями; і заголовкову зв'язність – зв'язність основного тексту з його заголовком); і гіпертекстовою зв'язністю – зв'язністю між текстами, що є компонентами гіпертексту. Кожен з цих видів зв'язності має свою специфіку.

Найбільш дослідженою в текстолінгвістиці і лінгводидактиці є внутрішньотекстова зв'язність. Гіпертекстова ж зв'язність потребує вивчення, тому у статті ми зосередимо увагу на специфіці гіпертекстової

зв'язності, формах її реалізації та прийомах роботи з ними в процесі мовної підготовки іноземців.

Мета дослідження – проаналізувати специфіку гіпертекстової зв'язності газетного тексту, схарактеризувати форми її реалізації та описати прийоми роботи з ними в процесі мовної підготовки іноземців.

Виклад основного матеріалу дослідження. Специфіка гіпертекстової зв'язності в тому, що в ній виражені дискурсивні ознаки, а саме: процесуальність, ситуативна актуалізованість, контекстуальність, особистісність. Процесуальність міжтекстової зв'язності вбачаємо в постійному зростанні кількості взаємопов'язаних текстів. Один з них (прототекст) виступає своєрідним стимулом комунікації, а всі інші – реакцією, його інтерпретантами, утворюючи в такій спосіб діалогічну єдність. Ситуативна актуалізованість міжтекстової зв'язності, на нашу думку, полягає в тому, що поява текстів, які вступають у взаємозв'язки, зумовлена однією ситуацією, що в текстах репрезентує спільність просторових і часових координат. Контекстуальність міжтекстової зв'язності, вважаємо, полягає в тому, що тексти, які вступають у взаємозв'язки, повідомляють не лише про подію, її обставини, ставлення до неї автора тощо, а й репрезентують взаємодію поглядів на цю подію різних інтерпретаторів (авторів текстів), надаючи їм змогу виявити спільне й відмінне в їхньому світобаченні, у їхніх картинах світу. Особистісність міжтекстової зв'язності розуміємо як взаємодію двох і більше індивідуальних свідомостей (авторів текстів).

Гіпертекстова зв'язність у газетному тексті реалізується як на семантичному, так і на структурному рівнях.

На семантичному рівні гіпертекстова зв'язність реалізується такими підвидами.

1. Ідейна зв'язність – зв'язність, що характеризується наявністю спільних ідей у змісті статей. Ідейна зв'язність може об'єднувати тексти статей одного автора, тобто функціонувати в межах автотекстуальності, і тексти статей різних авторів, тобто функціонувати в межах інтертекстуальності.

2. Тематична зв'язність. Цей підвид гіпертекстової зв'язності має такі різновиди:

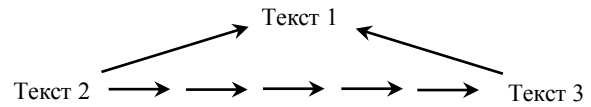
А) суб'єктна зв'язність – зв'язність, що передбачає наявність одного суб'єкта в текстах як одного автора, так і різних авторів;

Б) об'єкта зв'язність – зв'язність, що ґрунтується на спільності об'єкта в різних текстах;

В) антематична зв'язність – зв'язність, що характеризується спільними темпорально-локальними показниками в різних текстах;

Зі схеми видно, що Текст 1, Текст 2, Текст 3 перебувають у лінійних (послідовних) взаємозв'язках: Текст 1 є прототекстом для Тексту 2, а Текст 2 є прототекстом для Тексту 3. Зв'язність між Текстом 3 й Текстом 1 установлена за допомогою перехресних посилань: Текст 3 містить посилання (маркери зв'язності) на Текст 2, а Текст 2 містить посилання (маркери зв'язності) на Текст 1. Унаслідок цього всі три тексти вступають у взаємозв'язки, посередником зв'язності між Текстом 3 і Текстом 1 є Текст 2.

Після ознайомлення з текстами статей С. Шангутова “Не буде краще, як у нас в Україні” і Є. Зарудного “Від держави та нації – до суспільства” студенти помічають, що вказані тексти містять посилання на текст статті О. Фельдмана “Від держави до нації” (День. – 2004. – № 168). Взаємопов’язаність текстів статей С. Шангутова й Є. Зарудного з одним прототекстом надає змогу встановити взаємозв’язки між текстами статей цих авторів. Посередником між їхніми взаємозв’язками є текст статті О. Фельдмана (прототекст). Взаємозв’язок між текстами всіх зазначених статей експлікований в лід-абзаці, що є спільним для статей С. Шангутова та Є. Зарудного: У “Дні” № 168 від 21 вересня ц. р. було надруковано статтю народного депутата України, президента Асоціації національно-культурних об’єднань України Олександра Фельдмана “Від держави до нації» [...] Із деякими думками О. Фельдмана наші читачі не погодились і одразу приєдналися до дискусії. Сьогодні ми пропонуємо вам ознайомитися з полемічними відгуками лікаря з Вінниці Сергія Шангутова та харків’янина Євгена Зарудного”. Схематично зв’язок між текстами можна представити так:

Зі схеми видно, що Текст 1, Текст 2, Текст 3 перебувають у радіальних взаємозв’язках: Текст 1 є прототекстом як для Тексту 2, так і для Тексту 3. Між Текстом 2 і Текстом 3 немає маркерів зв’язності, натомість вони мають маркери зв’язності з Текстом 1. Текст 2 і Текст 3 тісніше пов’язані з прототекстом, ніж між собою. Зв’язок між Текстом 2 і Текстом 3 установлений лише на основі спільного прототексту (Текст 1), який є посередником зв’язності між Текстом 2 і Текстом 3.

У результаті аналізу текстів даних статей студенти доходять висновку, що анте тематична зв’язність між текстами може бути безпосередньою та опосередкованою, при цьому опосередкований зв’язок може бути лінійним та радіальним.

5. Прочитати тексти статей М. Карпенка “За що боролись – на те й напоролись” (Сільські вісті – 2007. – 07.03) і І. Бокого “Б’ються за дерибан, а кажуть – за народ” (Голос України. – 2007. – 13.03). Встановити вид зв’язності між ними, особливості її реалізації та репрезентації, тип змістових відношень між текстами.

Після прочитання текстів указаних статей студенти доходять таких висновків: 1) між статтями наявна тематична зв’язність, а саме – анте тематична; 2) статті знаходяться в безпосередньому зв’язку; 3) зв’язок експлікований в самому тексті; 4) статті перебувають у полемічних відношеннях, що для зручності сприйняття доцільно представити в таблиці:

Таблиця 1.

М. Карпенко “За що боролись – на те й напоролись”	І. Бокий “Б’ються за дерибан, а кажуть – за народ”
<p>А що дає суспільству сучасна так звана стабілізація? А ось що – галопування цін на продукти харчування (не кажу вже про інші товари, бо їх не купуємо – коштів не вистачає), підвищення тарифів на ЖКП, знецінення пенсій і зарплат через інфляцію. А за які “шиші” лікуватися? Отже, виходить, що народ наш стабільно бідує!</p>	<p>Так, ось, Миколо Олександровичу, я погоджуюся з вами, що живеться вам, як і більшості українців важко. Дуже важко. Ціни зростають, це правда, тарифи божеволіють, і тут, коли Юлі і Юри про це голосують і горлянуть, нібито і заперечити нічого.</p>
<p>Та по Бокому, так, мовляв, і треба, бо для нього й інших “антикризовиків” стабільність потрібна для того, щоб зберегти свої місця у Верховній Раді з їхніми космічними, як для пересічного громадянина, зарплатами й такими ж довічними пенсіями. Хто ж із них вболіватиме за народ?</p>	<p>Повірте, я не про себе думаю зараз, як вам здається.</p>
<p>Адже підняти ціну на газ благословив сам Кабмін.</p> <p>І Бокий каже, що Луценко закликає народ, по суті, до подальшого народом же обраної влади. А коли свого часу соціалістами була організована акція “Україна без Кучми”, то цей заклик означав щось інше?</p>	<p>Але ж ви не кажете, який Кабмін. А я вам нагадую: Кабмін Єханурова.</p> <p>Не порівнюйте, шановний Миколо Олександровичу, “Україну без Кучми” з тим, на що підбурює вас Юрій Луценко...</p>

6. Прочитати тексти статей Н. Князев “Так хочеться нагороди...” (День – 2004. – № 216) і “Я багато чого навчилася із “Днем” (День – 2004. – № 176). Установити, в чому полягає єдність між ними.

Після прочитання вказаних текстів і їх стилістичного аналізу студенти помічають, що стиль даного автора характеризується анафористичністю структури речень, кореферентністю відношень між ними: **Мене ніколи нічим не нагороджували. Мені ніколи не давали від-**

знак. Не нагороджували ані похвальною грамотою, ані іншого роду нагородою. **Не відзначали** також цінним чи просто подарунком (День – 2004. – № 216), **У газеті, де друкують найкращі ідеї. У газеті, яка миттєво реагує на всі ситуації, ... Оттак** колись взяла і написала. **Оттак** взяли й надрукували. **Оттак** у мене з’явилося бажання писати і ще раз писати. **А якщо** навчальний процес досягне принаймні одного навчального року? **А якщо** пощастить і закінчу школу “Дня”... (День –

2004. – № 176). Повторюваність цих специфічних для стилю даного автора ознак у текстах його статей є репрезентацією структурно-композиційної зв'язності між ними.

Для більш глибокого аналізу даного різновиду структурно-композиційної гіпертекстової зв'язності можна запропонувати студентам проаналізувати більшу кількість статей даного автора.

7. Прочитати тексти статей “Злочину не було” (Дзеркало тижня – 2004. – № 17) і “Злочину не було” (Дзеркало тижня – 2005. – № 20). Встановити, в чому полягає зв'язність між ними.

Після прочитання текстів вказаних статей студенти помічають, що зв'язність між ними полягає в єдності семантико-синтаксичної структури заголовків, а також в однаковості композиційної структури, яку можна звести до таких пунктів: 1) констатація факту, 2) виклад певного аспекту справи; 3) висловлення сумніву щодо певних аспектів справи. Єдність композиції у цьому випадку є репрезентантом гіпертекстової зв'язності на структурному рівні.

8. Прочитати тексти статей П. Калита “Біль” (Дзеркало тижня – 2004. – № 4) і В. Симоненко “Біль” (Дзеркало тижня – 2002. – № 45), а також тексти статей Г. Рибченкова “Важко бути божем” (Дзеркало тижня – 2001. – № 23) і В. Білоусова “Важко бути “богом” (Дзеркало тижня – 2001. – № 41). Встановити особливості зв'язку між ними.

Після прочитання текстів студенти помічають, що зв'язність між текстами П. Калити і В. Симоненка полягає лише в подібності семантико-синтаксичної структури заголовків. Тобто зв'язність між текстами цих

статей лише формальна, реалізована виключно на структурному рівні. Що ж до статей Г. Рибченкова і В. Білоусова, то зв'язність між ними реалізована як на структурно-композиційному рівні (подібність семантико-синтаксичної структури заголовків), так і на семантичному рівні (спільність висновків, яких доходять автори у статтях).

У результаті аналізу студенти мають зрозуміти, що гіпертекстова зв'язність може бути лише на одному рівні (формальному чи семантичному), а може бути реалізована на двох рівнях одразу, у цьому випадку зв'язок між текстами є досить щільним.

Висновки. Газетний текст – це гіпертекст, утворений нелінійно організованою, відкритою для поповнення сукупністю семантично (тема, ідея, модальність тощо) і / або структурно (композиція, особливості синтаксичної організації тощо) взаємопов'язаних текстів, що перебувають у різноманітних взаємовідносинах, які реципієнт встановлює самостійно і в довільно обраній послідовності. Гіпертекстовий статус газетного тексту зумовлює особливий характер зв'язності в ньому та особливі форми її реалізації. Зв'язність газетного тексту реалізована двома видами – внутрітекстовою зв'язністю (міжфразна та заголовкова) і гіпертекстовою зв'язністю. Кожен з цих видів має свою специфіку, що зумовлює особливості роботи з ними під час викладання української мови інофонам. Перспективу досліджень вбачаємо в подальшому детальному вивченні видів зв'язності в газетному тексті, форм їх реалізації та засобів репрезентації, у розробці методики вивчення текстової зв'язності на матеріалі газетного тексту у процесі навчання інофонів українській мові.

ЛІТЕРАТУРА (REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED):

1. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования / Илья Романович Гальперин. – М.: КомКнига, 2006. – 144 с.
2. Епштейн В.Л. Введение в гипертекст и гипертекстовые системы. – URL: <http://www.ipu.rssi.ru/publ/epstn.htm>
3. Купер И.Р. Гипертекст как способ коммуникации / И.Р. Купер // Социологический журнал. – № 1-2. – 2000. – С. 36-57.
4. Кухаренко В.А. Интерпретация текста / Валерия Андреевна Кухаренко. – Вінниця, НОВА КНИГА, 2004. – 272 с.
5. Рязанцева Т.И. Гипертекст и электронная коммуникация / Татьяна Игоревна Рязанцева. – М.: Изд. ЛКИ, 2010. – 256 с.
6. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / Олена Селіванова. – Полтава: Довкілля-К., 2006. – 716 с.
7. Хартунг Ю.Е. Гипертекст как объект лингвистического анализа / Ю. Хартунг, Е. Брейдо // Вестник Моск. ун-та. – Сер. 9. Филология. – 1996. – № 3. – С. 61-77.

ЛІТЕРАТУРА (REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED):

1. Galperin I.R. Text as an object of linguistic research / Galperin Ilya Romanovich. - M.: KomKniga, 2006. - 144 p.
2. Eptsheyn V.L. Introduction to the hypertext and hypertext systems. –URL: <http://www.ipu.rssi.ru/publ/epstn.htm>
3. Kuper I.R. Hypertext as way of communication / I.R. Kuper // Sociological journal. – № 1-2. – 2000. – P. 36-57.
4. Kukharensko V.A. Interpretation of text / Valeriya Andriivna Kukharensko. – Vinnitsa, NOVA BOOK, 2004. – 272 p.
5. Ryazentseva T.I. Hypertext and electronic communication / Tatyana Igorevna Ryazentseva. – M.: Publ. LKI, 2010. – 256 p.
6. Selivanova O. Modern linguistics: terminological encyclopedia / Olena Selivanova. – Poltava: Dovkillya-K., 2006. – 716 p.
7. Hartung Yu.E. Hypertext as object of the linguistic analysis / Yu. Hartung, E. Breydo // Bulletin of Moscow Un-ty. – Ser. 9. Filology. – 1996. – № 3. – P. 61-77.

Lazarenko S.V. Features acquaint foreigners with hypertext connectivity newspaper text while teaching Ukrainian

Abstract. The article highlights the specificity of hypertext coherence newspaper text, describes the types and forms of its implementation, as well as some techniques Author determined to work with them in teaching Ukrainian language foreigners.

Keywords: *hypertext connectivity, foreigners, language training*

Лазаренко С.В. Особенности ознакомления инофонов с гипертекстовой связностью газетного текста в процессе преподавания украинского языка

Аннотация. В статье освещена специфика гипертекстовой связности газетного текста, описаны виды и формы ее реализации, а также охарактеризованы некоторые приемы работы с ними во время преподавания украинского языка инофонам.

Ключевые слова: *гипертекстовая связность, инофон, языковая подготовка*